

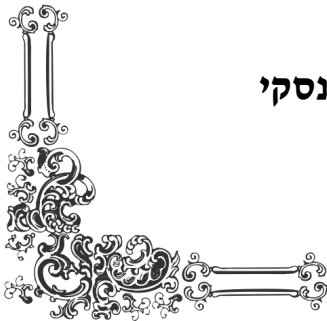

ומקרב בימין

(רות רבה ב, טז)

עיונים בשאלות שמתעוררות
אצל אלה
שעוסקים בקירוב רחוקים

חלק ג'

מאת
חיים אברהם זקוטיןסקי

תוכן הענינים

סימן א' בענין לימוד תורה מרב שאינו הגון.....

ובו יבואר: מקור לאיסור לימוד תורה מרב שאינו הגון - מי שלימד תורה במוסד קונרסבטיבי - רבי מאיר ו"אחר" - חילוק בין קטנים לגדולים - שיטת הרמב"ם - לימוד מספרים שנכתבו ע"י רב שאינו הגון

סימן ב' בענין סיום על אחד מכ"ד ספרי תנ"ך או על משניות.....

ובו יבואר: מקור של שמחת "סיום מסכת" - סיום ספר מתנ"ך - שיטת רבי שלמה קלוגר זצ"ל - סיום על פרק א' מהגמרא - משניות - סדר משניות - סיום מסכתות קטנות - סיום הרמב"ם ושאר ספרים -

סימן ג' מי שמאריך בתפלתו איך להתפלל עם הצבור.....

ובו יבואר: מקור הדברים - סתימת הפוסקים להקל

סימן ד' בענין אם מותר להיכנס לבית הכנסת להתפלל שם עם

הנשק (Weapon) ואקדח.....

ובו יבואר: מקור הדברים - המתפלל בביתו - כשהנשק מכוסה - נשק בלי כדורים (Bullets) - שיטות הפוסקים להלכה

סימן ה' בענין "בעל עבירה" להיות שליח צבור.....

ובו יבואר: מקור הדברים - אסור אפילו באקראי - מוטב להתפלל ביחידות - בגדר "בעל עבירה" הפסול לש"ץ - תינוק שנשבה - אשרי ובא לציון - למנות חוטא שעשה תשובה להיות ש"ץ - בעלי תשובה שבזמננו

סימן ו' בענין איך להתפלל על חולה כשאינו יודע שם אמו.....

ובו יבואר: מקור למנהג שמתפללים עם שם האם ולא עם שם האב - טעם א': צריך להתפלל עם שם אמו לפי שהיא ודאית - טעם ב': אין על האשה קטרוגים כמו על האישי - טעם ג': בשביל בן נכרי - אם אינו יודע את שם האם מותר להזכיר את שם האב

עניני שבת

סימן ז' בענין לבישת בגדי לבן לכבוד שבת קודש.....

ובו יבואר: חשיבות של בגדי שבת - בגדי לבן - אם יש להימנע ללבשן

משום מיחזי כיוהרא - דעת הסוברים שאין לחוש ליוהרא - מנהג העולם
ללבוש בגדים שחורים

סימן ח' אם מותר לעבור אצל טלויזיה במעגל סגור (Closed Circuit Television) ומצלמות בטחון (Security Cameras)

בשבת

וּבו יבואר: טלויזיה במעגל סגור - שיטת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל -
פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן - אין כאן כתובה כלל -
מצלמות בטחון - שיטת הרשב"א לענין צידה ופסיק רישא

סימן ט' אם יוצאים ידי חובת הדלקת נרות של שבת בנורות של חשמל

וּבו יבואר: אי יש מצוה בהדלקת הנר או מצוה שיהא נר דלוק - שאלה
דידן תלוי' במחלוקת הנ"ל - שיטות הפוסקים דגם לר"ת יכול לברך על נר
חשמל - אי הדלקת נר חשמל מקרי מעשה הדלקה - עוד טעמים להחמיר
בנורות חשמל - שיטות הפוסקים להלכה

סימן י' בענין מעשה שבת וכל המסתעף

וּבו יבואר: דין של מעשה שבת בשוגג ובמזיד - מחלוקת בין השלחן ערוך
והגר"א - גדר "מקום צורך" - לספרדים יש לאסור אף במקום צורך -
במעשה שבת של מומר אם צריכין להמתין בכדי שיעשו - אוכל שהובא
בשבת באיסור

סימן י"א סוחר שיש לו "וועבסייט" (Website) על ה"אינטרנט" (Internet) - האם מחוייב לסגור בשבת

וּבו יבואר: שיטת הגרע"א בענין מקח וממכר בשבת - שאלה דידן תלוי' על
הנ"ל - מכירה אוטומטית (Vending Machine) בשבת

סימן י"ב בענין "הלעיטהו לרשע וימות" וכל המסתעף

וּבו יבואר: מקור הדברים - ביאור בדעת הצנועים - לפני עור - חיוב
ערבות ומסייע בידי עוברי עבירה - נהג הנוסע בשבת ושואל כיצד להגיע
למקום חפצו - בענין מתן תעודת כשרות לבית מלון שיתן חלב צונן אחר
ארוחת הבשר

עניני קברי צדיקים

סימן י"ג בענין הדיון ההשתטחות על קברי צדיקים ובאיזה אופן מותר "להתפלל למלאכים"

וּבו יבואר: עבודה זרה - מלאכים: דעת המתירים - מלאכים: דעת
האוסרים - החילוק בין פניה למלאכים שיכניסו התפילות לבין פניה לצדיק
חי שיתפלל עבורו - אם פניה אל נשמת הצדיקים קיל טפי מפניה
למלאכים - מחלוקת הפוסקים איך להתפלל אצל קברי צדיקים

סימן י"ד האם מותר לכהנים לבקר בקברי צדיקים.....
 ובו יבואר: מקור ראשון להתיר - מקור שני להתיר - מקורות מהגמרא
 שצדיקים מטמאים בטומאת המת - שיטת הראב"ד בענין כהנים בזמן הזה
 - דעת רוב הפוסקים בנד"ד לאסור

סימן ט"ו בענין תפלה בבית העלמין.....
 ובו יבואר: דין ק"ש ותפילה בסמוך לקבר - ג' דיעות בין הפוסקים לברר
 הענין - האם הדין הנ"ל הינו לכתחלה או גם בדיעבד - היתר א: קברי
 צדיקים - היתר ב': להתפלל לכבוד הנפטר - היתר ג': להעמיק הקבר יותר
 מ' טפחים

עניני גרות

סימן ט"ז גר הבא להתגייר אם מותר להרדימו בסם לפני שנימול.....
 ובו יבואר: הרדמה כללית - שיטת ה"שרידי אש" - הרדמה מקומית -
 האם בעינן להרגיש צער במילה

סימן י"ז בנים שנולדו מישראל ונכרית לענין גירות וכל המסתעף.....
 ובו יבואר: אם יש להשתדל לגיירם - דעת הסוברים שאין להשתדל לגיירם
 - למול גוים שלא לשם גרות: דעת המקילים בזה - למול גוים שלא לשם
 גרות: דעת המחמירים בזה - למול בן הנולד לישראל מנכרית שלא לשם
 גרות

עניני כבוד

סימן י"ח בענין אם יש חיוב קימה בפני זקן חילוני בזמן הזה.....
 ובו יבואר: חיוב לקום מפני "זקן אשמאי" - ביאור בשיטת רש"י - להלכה
 אין לקום בפני רשע - תינוק שנשבה

סימן י"ט בענין חיוב כיבוד אב ואם אצל הורים חילוניים.....
 ובו יבואר: מחלוקת הפוסקים אם צריכים לכבד אביו רשע - ביאור
 בשיטת הרמב"ם - שיטת הפוסקים להלכה - כשההורים הינם "תינוקות
 שנשבו" יש לכבדם לכל הדיעות - לעולם אסור לבזותם ולצערם

עניני שמות

סימן כ' בענין שינוי שם של בעלי תשובה.....
 ובו יבואר: מקור הדברים - ביאור למה שינוי שמו בלבד מהני - סדר שינוי
 השם - שינוי השם או תוספת השם - לאיזה סיבה יש לשנות שמו -
 הלכות שונות

סימן כ"א כמה שאלות בענין קריאת שם לתינוק.....
 ובו יבואר: ריע מזליה - נהרג על קידוש השם - קריאה אחר מי שנהרג
 בשואה - מת בצעירותו - קריאת שם לזכר או לנקבה, או להיפך

עניני אוכלין

סימן כ"ב בענין טעימת סתם יינם.....
 ובו יבואר: טעימת איסור - שיטת הצמח צדק - טעמים לאסור בנד"ד

סימן כ"ג בענין מאכל היתר שנתבשל בתנור איסור.....
 ובו יבואר: ריחא - זיעה - איסור דאורייתא או דרבנן - היתר א': אין
 זיעה בתנורים רחבים - היתר ב': אולי זיעה אינה יורדת - היתר ג': חום
 התנור שורף הזיעה - היתר ד': זיעת מאכלים חמים - להלכה למעשה

**סימן כ"ד אם יש איסור משום מראית עין בישיבת עסקים
 במסעדה שאינה כשרה**.....
 ובו יבואר: דעת האוסרים - דעת המתירים - איסור מראית עין במקום
 שלא הוזכר בתלמוד במפורש - מרעית עין משתנה כפי הזמן

עניני פסח

**סימן כ"ה בענין אם אשכנזי יוכל לאכול בפסח אצל ספרדי
 ולאכול תבשיל שנתבשל בכלים שבישלו בהם אורז וקטניות
 בפסח**.....
 ובו יבואר: מנהג הספרדים בקטניות ובאורז - מנהג אשכנז בקטניות ואורז
 - קטניות שנתערבו - כלים שנתבשלו בהם קטניות - ע"פ הנ"ל יש
 להתיר בנד"ד

סימן כ"ו בענין חמץ שעבר עליו הפסח ומכירת חמץ של מומר.....
 ובו יבואר: חמץ שעבר עליו הפסח - חמץ של מומר - מכירת חמץ של
 יהודי בלי ידיעתו - מכירה כשהמומר ימשיך לאכול מחמץ זה בפסח -
 עפ"י הנ"ל מצינו עצה למעשה

ענין ע"ז

**סימן כ"ז בענין אם מותר לשהות בתוך ביתו פרצוף של אדם
 בחצי הגוף הנקראת "באסט" (Bust)**.....
 ובו יבואר: לא תעשון אתי - איסור של חשד - אם האיסור הוא רק
 בצורה שלמה - לדעת השלחן ערוך יש להקל בנד"ד - לדעת היעב"ץ יש

להחמיר בנד"ד – עוד היתר מהחכמת אדם – פסק דין למעשה

עניני נאמנות וחזקות

סימן כ"ח בענין מי שבא ואמר שישראל הוא אם נאמן.....

ובו יבואר: מי שבא ואמר יהודי הוא נאמן – מי שבא ואמר יהודי אני נאמן אף אם אינו שומר תורה ומצוות – אם מועיל לגבי נשואין – מחלוקת הראשונים בזה – שיטות הפוסקים להלכה – לדעת המתירים הנ"ל אם מותרת לישא כהן – עולי רוסיא

סימן כ"ט בענין חזקת כהונה במשפחה חילונית וכל המסתעף.....

ובו יבואר: מה הדין של כהנים שבזמננו – מי ששם משפחתו "כהן" – חזקת כהונה על פי מצבה – האומר כהן אני האם נאמן – כשאביו לא היה שומר תורה ומצוות

עניני ילדים

סימן ל' בענין יום ההולדת בהלכה.....

ובו יבואר: מקורות לאיסור – ובחוקותיהם לא תלכו – מקורות לשמוח ביום ההולדת – יום של חשבון הנפש – מנהגי יום הולדת

סימן ל"א אימוץ ילדים (Adoption) בהלכה.....

ובו יבואר: מצוה באימוץ ילדים – פרו ורבו – סגולה ללידת ילדים – אין מצוה באימוץ ילד נכרי – לאמץ ילד יהודי או נכרי – דין גר קטן שאינו גדל בבית שומרי תורה ומצוות – החיוב לגלות לילד שהוא מאומץ – יחוד עם בן ובת מאומצים – כתיבת שמות ההורים של חתן וכלה מאומצים בכתובה – קריאת התורה – כהן או לוי – כיבוד אב ואם – אבלות

סימן ל"ב בענין איזה אופן לברך את הילדים.....

ובו יבואר: טעם לברך ביד אחת – טעם לברך בשתי ידים – שיטות הפוסקים להלכה

עניני נשואין

סימן ל"ג האם גוי ומומר יכולים לשמש כשומרים לחתן בשבעת

ימי חופתו.....

ובו יבואר: מקור הדברים – מתי צריכים שימור – גוי אינו יכול לשמש כשומר – האם מומר לחלל שבת בפרהסיא יוכל להיות שומר

סימן ל"ד ברכות שבע ברכות בשבעת ימי המשתה כשהכלה אינה

בתולה

ובו יבואר: מקור הדברים - איש שכבר בעל ואשה שכבר נבעלה - כלה - שהיא בעולה שנשאת לאלמן או לגרוש - כבוד הבריות ואיסורים דרבנן - הרואה את חבירו לבוש כלאים

ענין עריות

סימן ל"ה הליכה אחורי אשה

ובו יבואר: מקור הדברים - טעם האיסור - רחוק ד' אמות - הליכה אחורי אשה בזמננו

עניני תשובה וכפרה

סימן ל"ו בענין מי שעבר עבירות בקטנותו - אם צריך תשובה

ובו יבואר: קטן שהזיק פטור מלשלם - דעת הגהות אשרי - ביאור בשיטת הראשונים הנ"ל - דברי הרמ"א בענין קטן שעבר עבירה

סימן ל"ז בענין עונש בידי שמים לפחות מבן עשרים

ובו יבואר: מקורות שאין עונשין לפחות מכ' - להלכה או רק דרוש בעלמא - כמה הלכות וחילוקים בנדון שלנו

סימן ל"ח בענין טבילה לבעלי תשובה

ובו יבואר: טבילת מומר ששב בתשובה - מקור של הגר"א - חיוב מדרבנן או מנהג בעלמא - דיעות הסוברים שאין צריך טבילה כלל - תינוק שנשבה ואנוס - מחלל שבת בפרהסיא - קבלת חברות

סימן ל"ט אם יש ענין לעשות תעניות, או פדיון תעניות, על

חטאים שונים

ובו יבואר: יסוד התשובה - אם תלמידי חכמים צריכים ג"כ להתענות - דעת הסוברים שגם ת"ח חייב להתענות - דעת הסוברים שת"ח פטור להתענות - מספר תעניות למי שחטא כמה פעמים - בענין לפדות התענית בכסף - אם צריך להתענות ביום הפדיון - לזכות הכסף לכל אחד ואחד במתנה ע"מ להחזיר - תעניות בדורנו דור חלוש - בענין בעל נפש החפץ בקרבת ה' - איזה אנשים ראויים לעשות התיקונים - התיקונים שייכים רק אחר שעזב החטא זמן רב - רק לשלומי הדעת - בחורי ישיבות

סימן א'

בענין לימוד תורה מרב שאינו הגון

הנה יש לעיין האם מותר מצד ההלכה להרשות לאדם שלימד תורה במשך שנים רבות בבית מדרש קונסרבטיבי, להיות מגיד שיעור קבוע בהלכה ובאגדה, לקהל קדוש משלומי אמוני ישראל, ובכלל יש לבאר מהו האיסור של לימוד תורה מרב שאינו הגון, שבעוונותינו הרבים שאלה זו מצוי' עד למאוד.

מקור לאיסור לימוד תורה מרב שאינו הגון

איתא בגמרא מועד קטן (ז"ז): "ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה [פירש"י- שיוצאין עליו שמועות רעות] א"ר יהודה היכי ליעביד לשמתיה צריכי ליה רבנן [פירש"י- דאתריה דהוה רבהון] לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמיא א"ל לרבב"ח מידי שמיע לך בהא א"ל הכי א"ר יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו [פירש"י- הואיל וסנו שומעניה הא דצריכי ליה רבנן לאו כלום הוא דמוטב דלא ילפי מיניה] שמתיה רב יהודה וכו'".

הנה רש"י ביאר ש"הו סנו שומעניה" היינו שיוצאין עליו שמועות רעות. ובביאור הענין מה נקרא שמועות רעות וסנו שומעניה, עיין בריטב"א שם שפירש: "שהיה פרוץ קצת באמה ולא היה שמועתו טובה כי היה מתחד עם הפנויות והיה כיעור גדול לצורבא מרבנן". וראיתי בשיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס שכתב: "שהיו שומעין ממנו מעשיו מכוערין כלומר נואף היה". וברבינו ירוחם איתא בשם הר"ח שת"ח ששם שמים מתחלל על ידו כגון שחביריו בושים משמועתו כגון שאמרו שרא ליה מאריה לפלוני כגון אלישע בן אבויה שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר.

ובטעם האיסור עיין בשיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס הנ"ל שפירש שאם אינו מנדה "נמצא ששם שמים מתחלל שיאמרו זונות מפרסות זו את זו, וכן החכמים מחפין, ואלו היה אחר עושה כן היו מנדין אותו, ועוד

שילמדו העם לעשות כמעשיו, ויאמרו הלא גם פלוני חכם ויודע מה יש לעשות והוא עושה כן ואין מוחה בידו".

מי שלימד תורה במוסד קונסרבטיבי

וע"פ מבואר מדברי הגמרא שהרב ש"סנו שומעניה", והיינו שיוצאין עליו שמועות רעות, אסור ללמוד תורה מפיו, ומנדין אותו לנידוי, וכ"כ הריטב"א שם: "הילכך משמתי לי' ואע"ג דהא מצריכי ליה דהא אסור ללמוד תורה מפיו". וכן פסק הרמב"ם (פ"ד מהלכות תלמוד תורה ה"א), וז"ל: "וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין מתלמדין ממנו עד שובו למוטב. שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. אמרו חכמים אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו אם לאו אל יבקשו תורה מפיהו".¹

וע"פ הנ"ל יש לאסור בנד"ד במי שלימד תורה במוסד קונסרבטיבי, במשך שנים רבות, שאסור מצד ההלכה למנותו למגיד שיעור בישיבה קדושה, שהרי אסור ללמוד תורה מפיו, וכן פסק הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר ח"ז יו"ד סימן י"ט, ע"ש.

וכן ראיתי שדן בזה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב ס' ק"ח), שנשאל במי שיש לו משרה בבית הכנסת קונסרבטיבי אם רשאי למנותו למגיד שיעור ודרשן בבית הכנסת, וכיון שדבריו נוגעים להלכה ולמעשה אעתיק לשונו כאן:

"בדבר אחד שיש לו משרה בביהכ"נ של הקאנסערוואטיוון אם רשאי למנותו להגיד שיעור לפני בע"ב בהלכה ואגדה ולדרוש בבית הכנסת של שומרי תורה. הנה זה איזו שנים שנשאלתי בדבר שוחט שקבל משרת שמשות בביהכ"נ דקאנסערוואטיוון והשבתי דאף שמשרתו הוא של ענינים אחרים שלא שייכים לעניני אמונה ודת אין להכשירו דהא מצינו דקרא תנא דבר"י למי שנמכר להיות חוטב עצים ושואב מים לע"ז נמי בשם כומר בקידושין דף כ' שהוא העוסק בעניני האמונה ועבודותיה דע"ז אלמא דהוא משום דעכ"פ הוא עוזר ומסייע בעניני עבודותיה, שלכן דין השמש וכל המשרתים בביהכ"נ דהקאנסערוואטיוון כדין הראב"י ודין הפרעזדענט שהם ודאי פסולין. וזה ודאי שלהיות דורש ומגיד שיעור הוא עוד גרוע דיש לחוש שידרוש דברי דופי ויגלה פנים

1. וע"ע ברמב"ם בסוף פרק ו' מהלכות תלמוד תורה.

שלא כהלכה, ואפילו כשאין לחוש לזה איתא במ"ק דף י"ז בצורבא מרבנן דהוה סני שומעניה, והיו צריכי ליה רבנן שמסיק הגמ' דאל יבקשו תורה מפיו ופרש"י דמוטב דלא ילפי מיניה, אף דהיה אדם גדול בתורה וידע ר' יהודה דילמוד כהלכה, ומ"מ אין ללמוד תורה מפיו ואיפסק כן בש"ע י"ד סימן רמ"ו סעיף ח' דאיתא שם הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב. וכ"ש בסתם בנ"א דסנו שומעניה שיש לחוש שגם ידרוש שלא כהראוי, ואף בדברי הלכה ילמוד שלא כהלכה, או בקלות ובטול החשיבות ח"ו, ולכן ודאי אין למנות מי שיש לו משרה אצל הקאנסערוואטיוון אף במשרה כזו שלא שייך לעניני אמונה בין בבתי כנסיות שלהן ובין בהסעמינאר לראבייס שלהם, שיאמר שיעורים בהלכה ובאגדה ודרוש ואף אם מנוהו מהראוי לסלקו".

רבי מאיר ו"אחר"

והנה מבואר מהגמרא חגיגה (ט"ו. ט"ו:): שרבי מאיר למד תורה מאלישע בן אבויה (הנקרא "אחר"), שאיתא שם: "ת"ר מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו אמר לו מאיר חזור לאחריך שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת א"ל אף אתה חזור בך א"ל ולא כבר אמרתי לך כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר וכו'".

וממשיכה הגמרא לבאר איך הותר לרבי מאיר ללמוד תורה מ"אחר", והרי כבר ביארנו לעיל שאסור ללמוד תורה מרב שאינו הגון: "ור"מ היכי גמר תורה מפומיה דאחר והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו אמר ר"ל ר"מ קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי [פרש"י - אלמא ברשיעי עסקינן וקאמר הט אזנך] רב חנינא אמר מהכא שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך [פרש"י - לשמוע ואת מעשיהם שכחי ואל תלמדי אותן] וגו' קשו קראי אהדדי לא קשיא הא בגדול [פירש"י - היודע ליזהר שלא ילמוד מעשיו יכול ללמוד תורה מפיו] הא בקטן וכו'. ומבואר מדברי הגמרא, שהפסוק הט אזנך וגו', שממנו אנו לומדים שמותר ללמוד מרב שאינו הגון, קאי על תלמיד כר"מ שהוא גדול, והפסוק כי שפתי כהן וגו', שממנו אנו

לומדים שאין ללמוד מרב שאינו הגון, קאי על תלמיד שהוא קטן שאסור לו ללמוד מרב שאינו הגון.

חילוק בין קטנים לגדולים

והנה כבר הבאנו לעיל דברי הרמב"ם שכתב וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין מתלמדין ממנו עד שובו למוטב. ועיין בלחם משנה שם שמבאר הטעם שלא חילק הרמב"ם בין קטן לגדול הוא בגלל שלהלכה יש לאסור בכל ענין, בין שהתלמיד הוא קטן ובין שהוא גדול, וז"ל שם: "ובחגיגה פ' אין דורשין (דף ט"ו) הקשו ור"מ איך גמר תורה מפומיה דאחר והאמר רבה בר בר חנה אמר ר"י מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' ותירצו אמר ריש לקיש ר"מ קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית וכו' ר' חנינא אמר מהכא שמעי בת וראי והטי אזנך וכו' א"כ קשו קראי אהדדי לא קשיא הא בגדול הא בקטן משמע דבגדול היודע ליזהר יכול ללמוד ממנו. וא"כ קשה למה לא חלק רבינו בין גדול לקטן כמו שחלקו בגמרא. וכי תימא דבזמן הזה כולם נקראים קטנים לענין זה ולכך סתם רבינו מ"מ קשה שרבינו אינו אומר הדינים הנוהגים בזמן הזה בלבד אלא הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו בע"ה וא"כ היה לו לפרש. ונראה שרבינו מפני שראה מימרא דר' יוחנן שהובאה בהרבה מקומות בסתם ולא חלקו בין גדול לקטן גם הוא לא חלק, והא דאמרינן בחגיגה סובר רבינו דלא נאמר זה אלא לתת סברא לר"מ בלבד אבל אין הדבר כן וראיה לדבר שכשתירץ ריש לקיש אמר ר"מ קרא אשכח ודרש ואם היה הדבר מוסכם לא היה לו לומר אלא הא איכא קרא אחרינא ומדקאמר ר"מ קרא אשכח וכו' משמע דהכונה לומר סברתו של ר"מ היא זאת ואנן לא סבירא לן הכי דכבר חלקו עליו חברי".

וכן תירץ הש"ך (יר"ד ס' רמ"ו ס"ק ח'). שפסק המחבר שם שהרב שאינו הולך בדרך טובה, אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו, אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב. וכתב על זה הש"ך: " דין זה נלמד מפרק אלו מגלחין (דף י"ז ע"א) דשמתוהו להווא צורבא מרבנן דאתחייב נדוי אע"ג דהווי צריכין ליה רבנן משום דאמר רבה בב"ח אמר ר' יוחנן מאי דכתיב שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו, וקשה דבפרק קמא דחגיגה (דף י"ב ע"ב) אמרי' ורבי מאיר היאך למד תורה מאחר והא"ר בב"ח אמר ר"ל ר"מ קרא אשכח

ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי קשו קראי אהדדי ל"ק הא בגדול הא בקטן (פירש רש"י גדול היודע ליהרר במעשיו יכול ללמוד תורה מפיו ובעין יעקב פירש בשם החידושים בע"א) ואם כן הוי ליה להרמב"ם וסייעתו לחלק בין גדול לקטן וי"ל דסבירא ליה כמ"ש התוספות שם וז"ל והא דריש פרק בתרא דמ"ק דשמתוהו כו' איכא למימר דקטנים הוי דגרסי קמיה וחיישי' דלמא ממשכי עכ"ל, **אם כן חזינן דאף בימי הש"ס היו קטנים וכל שכן בזמן הזה שכולם נחשבים קטנים** כמ"ש אם ראשונים בני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר כו' ואם כן בזמן הזה אין חילוק, והגאון אמ"ו ז"ל תירץ דס"ל מדקאמר ר"ל ר"מ קרא אשכח כו' **משמע ר"מ סבירא ליה הכי ואנן לא ק"ל כוותיה** וכה"ג כתבו התוס' והרא"ש ושאר פוסקים בפרק קמא דחולין (דף י"א) גבי ר' מאיר לא אכיל בישרא כו' ע"ש והיינו דקאמרי התם בש"ס דקודשא ב"ה לא קאמר שמעתתא משמיה דר' מאיר הואיל וגמר שמעתתיה מפומיה דאחר ע"ש". היינו שהש"ך נתן ב' תירוצים בזה: או שבזמננו אין לנו מי שיהיה נקרא גדול, שיהא מותר לו ללמוד מרב שאינו הגון, או שמא י"ל דאע"ג דרבי מאיר דרש הכי, לא קי"ל הכי לדינא. וע"ע בזה באור החיים הקדוש פרשת ראה י"ב כ"ד.

שיטת הרמב"ם

אכן יש להקשות על דברי הלחם משנה והש"ך בתרתי: **ראשית**- עיין בגמרא חגיגה הנ"ל שמסיומת שם: "אשכחיה רבה בר שילא לאליהו א"ל מאי קא עביד הקב"ה א"ל קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומיה דר"מ לא קאמר א"ל אמאי משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר א"ל אמאי ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק א"ל השתא קאמר מאיר בני [פירש"י- עכשיו שמע לקולך ואמר שמועה מפיו]", הרי שהסכים הקב"ה למ"ש כל הני אמוראי, וא"כ מעשה רב והקב"ה הודה דשפיר עבד ר"מ מהאי טעמא דרמון מצא, ואיך אפשר לומר כמו שכתב הלחם משנה והש"ך שלא פסקינן כרבי מאיר, וכן העיר בזה בספרים בארות המים ובן ידיד על הרמב"ם ע"ש.

שנית- ועוד אף שפסק הרמב"ם שאין ללמוד תורה מרב שאינו הגון, אכן הרמב"ם בעצמו במורה נבוכים נראה שלמד מספרי חכמי עכו"ם והסתמך עצמו על שיטת רבי מאיר שבגדול מותר, וכמו שכתב בשו"ת הריב"ש (סימן מ"ה) שדן שם אודות האיסור של לימוד ספרי חכמי הטבע המפורסמים, ובתוך דבריו כתב: "ואין להביא ראיה מהרמב"ם ז"ל. כי הוא למד קודם לכן

כל התורה כולה בשלמות, הלכות ואגדות, תוספת, ספרא וספרי וכולי' תלמודא, בבלי וירושלמי, כמו שנראה מספר משנה תורה שחבר, וכדי להשיב את האפיקורוס, עשה ספר המור', לסתור המופתים והראיות שהביא הפילוסוף לקיים קדמות העולם, וכן בענין ההשגחה. ולפי שהיו בזמנו הרבה מישראל נבוכים בעקרי התורה, מפני מה שלמדו מן החכמה ההיא. ויש לומר כמש"א ז"ל (חגיגה ט"ו): על רבי מאיר: היכי גמיר תורה מפומי' דאחר וכו', רבי מאיר קרא אשכח ודרש, הט אזנך ושמע דברי חכמים, ולבך תשית לדעתי, לדעתם לא נאמר, אלא לדעתי, כלומר, שרשעים הם, ועכ"ז אמר הט אזנך. ובארו שם, הא בגדול, הא בקטן. כלומר, כשהתלמיד אדם גדול, מותר שיבור הסולת וישליך הפסולת. כמו שאמרו שם: ר"מ רמון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק. ולכן הביא הרמב"ם ז"ל בראש ספר המור' פסוק זה של, הט אזנך וכו', ע"ש. ונמצא שהרמב"ם בעצמו סמך על שיטת רבי מאיר להלכה ולמעשה, וזה סתר מה שכתב בחיבורו שאין ללמוד בשום אופן מרב שאינו הגון.

ולתרץ קושיא הראשונה ראיתי במעשה רקח על הרמב"ם שהעיר בזה ותירץ, וז"ל: "לזה קאמר ר"מ קרא אשכח כלומר הוא ניהו דס"ל הכי אבל אנן לא קי"ל הכי וכ"כ הש"ך יו"ד והרב פר"ח ז"ל והר"ח אבולעפיה נר"ו דחו זה התירוץ ממאי דאיתא התם אמר ליה השתא דאמר מאיר בני אומר וכו' משמע שחזר לומר הלכה משמו. **ונראה דלא קשיא דמסתברא דלא אמר זאת השמועה אלא לכבודו דר"מ** כלפי דברי רבא בר שילא תדע דרבא בר שילא לא אמר שום חידוש דמאי דאמר ר"מ רימון מצא כבר נודע ונגלה דר"מ לא למד ממעשיו ח"ו והכי דייקי קצת דברי רש"י ז"ל שכתב עכשו שמע לקולך וכו' כלומר ובשבילך אמר הלכה משמו ולהכי לא אמר אלא ההלכה דשייכא להך עניינא דאחר ודר"ק".

ולתרץ קושיא השניה מהמעשה של המורה נבוכים, עיין בקובץ על יד החזקה שכתב: "והר"מ סמך על הא דר"מ בחיבורו מורה נבוכים. וראיה לדבר בריש ספר המורה כתב הט אזנך ולבך תשית לדעתי דהוא קרא דסמך עליו ר"מ הרי דס"ל דהלכה כר"מ. ולענ"ד אין מזה תפיסה דהרי באמת מצינו כמה פעמים בגמ' דכדאי הוא דעת יחיד לסמוך עליו בשעת הדחק וא"כ הרי בדורו של רבינו היה מוכרח לחבר ספרו כמ"ש יכין ובוועז סי' קל"ה דרבינו היה

מוכרח כדי להשיב לאפיקורסים ואין לך שעת הדחק גדול מזה וסמך על דעת ר"מ בשעת הדחק ודברי הל"מ קיימים".²

לימוד מספרים שנכתבו ע"י רב שאינו הגון

ומצאתי עוד תירוץ לבאר מעשי הרמב"ם בפירוש דברי ירמיהו (על הרמב"ם), שמחלק בין לימוד תורה מרב שאינו הגון, שאסור, ובין קריאת ספרים שנתחברו על ידי רב שאינו הגון, שמוותרת, וז"ל: "אמנם יקשה מאוד דרבינו במורה נבוכים נראה שלמד מספרי חכמי עכו"ם ובראש ספרו שם הביא מקרא זה שמצא ר"מ לדרוש להתיר ללמוד מאחר עיי"ש, ומפי אאמ"ו הגאון ז"ל שמעתי דיש לחלק בין למוד מפיו של רשע ללמוד מתוך ספר ממנו, דמתוך ספר אדם גדול יש לברור הטוב מהרע אבל מפיו שחיבור עם רשע רע וגורם רעה והשחתה לאדם ודייק כן אם הרב וכו' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו דייקא מפיהו ובגמ' מקשה ור"מ היכא למד מפומא דאחר ודפח"ח וזוהי יש ליישב דעת ודרך רבינו ז"ל שידע בנפשו וקים ליה לברור האוכל מתוך פסולת מספריהם".

ומבוארת דעתו דהא דאסור ללמוד מרב שאינו הגון, היינו דוקא ממנו עצמו, שע"ז מתחבר עם הרב ולומד רעה ממנו, משא"כ כשלומד מספריו

---

2. וע"ע בחיד"א בברכי יוסף י"ד ס' רמ"ו ס"ק ט' שכתב: "אך אנו מה נענה דהרמב"ם עבד עובדא בנפשיה ולמד חכמות חיצוניות, וכתב גדול המורים הריב"ש בתשובה סוף סימן מ"ה, דהרמב"ם סמך על הא דר"מ דבגדול שרי, ולכן בריש ספר המורה כתב הט אזנך וכו' ולבן תשית לדעתי, דהוי קרא דדרש ר"מ. ע"ש באורך. וכיון דהרמב"ם סמך על זה, אזדא ליה תירוץ הרב הנז' דסבר הרמב"ם דלא ק"ל כר"מ, והדרא קושיא לדוכתא, דאמאי השמיט בחיבורו חילוק זה. ואולי סבר הרמב"ם דהא דאמר בש"ס הא בגדול הא בקטן, לאו דוקא, אלא בעינן שיהיה גדול בחכמה ודעתו רחבה, כרבי מאיר, אשר רוח בו, שיבור לו לברר אוכל, ולאו גדול בשנים וקטן בשנים. ומש"ה כיון שהרמב"ם סובר שיהיה לו דעת שלם ורחב לבב, וזה פנת יקרת הדת, לכן השמיט חילוק זה, לסתום הפתח, כי לא רבים יחכמו כר"מ. ואם כה יאמר דגדול שרי, כל אחד ידמה בדעתו כי גדול הוא, וילכד בפח. אבל הרמב"ם איהו גופיה ידע בנפשיה - וכ"ע מודו ליה - כי הוא גדול וידיעתו מכרעת, ונפשו אותה ויעש. אי נמי אפשר על דרך זה, ונקיים דרך הרב הנזכר, דלעולם הרמב"ם סבר מדקדוק דברי הש"ס דר"מ הוא דסבר הכי ולא ק"ל כוותיה, והיינו דדייק הש"ס לומר ר"מ קרא אשכח, כלומר לגרמיה הוא דעבד, אך ס"ל להרמב"ם דגם רבנן דפליגי על ר"מ לא פליגי לגמרי, רק אם הוא גדול הדור ופקיע שמה, אחר שלמד כל התורה יכול ללמוד מרב שאינו הגון, ואין לחוש עליו, כי רב הוא, ולכן עבד עובדא בנפשיה. אך לא כתב חילוק זה בחיבורו, חדא כי אין דרכו על הרוב לכתוב כי אם המפורש בש"ס, ועוד שלא יבואו לטעות, כמדובר".

אפשר לברר הטוב ולהניח את הרע. וע"ע בשדי חמש מערכת א' כלל ס"ד ומה שכתב בזה.³

אכן עיין בשו"ת באר משה (ח"ח סימן ג' אות ג') שכתב בפשיטות שאין לחלק בין ללמוד מהאיש עצמו או מספריו, ואדרבה יש סברא לומר שיותר גרוע ללמוד מספריו, שע"י שיראו את בקיאותו בגמרא, יחשבו שאולי מ"ש נכון הוא, ועוד, דודאי טמון בתוך מה שכתב דעות כוזבות. ול"כ בשו"ת באר שרים ח"ה ס"ס מ' שבאם הרב אינו הגון אין ללמוד מספריו.⁴ וכן שמעתי שיעור מהגאון רבי מרדכי ויליג שליט"א שנקט בפשיטות שאסור ללמוד שום תורה מרב כזה שעובר איסורי עריות וכדו', ואסור לשמוע שיעורים שלו או ללמוד מספריו.

3. וכן ראיתי בספר מעדני שלמה הנדפס מחדש דף רס"ג שהביא כן (מפי השמועה) מהגאון רבי שלמה זלמן אורבך זצ"ל, וז"ל שם: "שמעתי ממרן (הגרש"ז א זצ"ל) אודות ת"ח אחד שלא היתה רוח חכמי הדור הקודם נוחה הימנו (המדובר היה באחד ששמעתי עליו שהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל התבטא עליו בחריפות, ותלה בו הרבה מהקלוקל המצוי באמריקה), דמכל מקום מותר ללמוד מספרי חידושיו כיון שאין בהם חשש אפיקורסות. ושאלתיו הלא איתא בגמ' חגיגה ט"ו ע"ב 'אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו'. וענה מרן שדין זה הרי נלמד מקרא 'כי שפתי כהן ישמרו דעת תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא' (מלאכי ב' ז), ועל רישא דקרא 'כי שפתי כהן ישמרו דעת' דרשו סיפא דקרא שצריך שיהיה הרב דומה למלאך ה' צבאות, והביאור הוא, שבא ללמד דרך קבלת התלמיד מהרב, דהתלמיד צריך ללמוד מרבו לא רק את עצם הדברים שמלמד, אלא שעליו ללמוד מאורח חייו והנהגותיו של רבו, ולא רק את הדברים עצמם שאומר אלא גם את צורת הלימוד והדיבור, וכמו שכתוב 'שפתי כהן ישמרו דעת' היינו שצריך ללמוד גם את השפתיים של הרב, כלומר שגם מצורת הדיבור יש ללמוד מהרב. ובלימוד כזה שלומדים מהרב גם את צורת הלימוד יש תנאי שהרב צריך להיות דומה למלאך כדי שיהא אפשר ללמוד ממנו כל זה. ועיי"ש במפרשים שפירשו ש'מלאך' היינו שליח, כלומר שהוא שליח ה' ללמד את התורה, ורק מרב כזה 'תורה יבקשו מפיהו- כי מלאך ה' צבאות הוא'. אם כן כל זה דוקא בלימוד שיושב לפניו ללמוד מפיו, שבזה נעשה תלמיד שלו, אולם בלימוד איזה חידושים או סברות מתוך ספר, שחושב שזה יכול להוסיף לו בהבנת הסוגיא, אין זה בכלל ענין זה, כיון שאינו נעשה תלמיד שלו בזה, ולכן רשאי ללמוד מספרי חידושיו על הש"ס".

4. ועיין בשו"ת אגרות משה י"ד ח"ב ס' ק"א שמביא מהרמב"ם והמאירי שמתירים לקרוא ספרי ע"ז וספרי מינים, כדי להבין ולהורות פסק דין, אכן הוא אוסר ללמוד ממין עצמו אפילו כדי להורות. ברם כתב שם האגרות משה שהיתר של למוד מספרי ע"ז, הוא דוקא לגדולי הדור בתורה ויראת שמים. וע"ע בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א ס' צ"ו ומה שכתב עוד בזה.

סיכום דברינו:

לענין האם מותר מצד ההלכה להרשות לאדם שלימד תורה במשך שנים רבות בבית מדרש קונסרבטיבי, להיות מגיד שיעור קבוע בהלכה ובאגדה, לקהל קדוש משלומי אמוני ישראל, ובכלל יש לבאר מהו האיסור של לימוד תורה מרב שאינו הגון, שבעוונותינו הרבים שאלה זו מצוי' עד למאוד. והבאנו מהגמרא שהרב ש"סנו שומעניה", שיש עליו שמועות רעות, אסור ללמוד תורה מפיו, ומנדין אותו לנידוי. וע"פ זה פסק הגר"ע יוסף זצ"ל והגר"מ פיינשטיין זצ"ל שמי שלימד תורה במוסד קונסרבטיבי, שאסור למנותו למגיד שיעור ולדרוש הלכה בבית הכנסת של שומרי תורה. ואף אם הוא יפסוק הלכה כראוי אין ללמוד תורה מפיו. וביארנו שדעת הרבה הפוסקים (ה"ה: שו"ת באר משה, שו"ת באר שרים, והרב מרדכי וויליג שליט"א) שאין לחלק בין ללמוד מהאיש עצמו או מספריו, ובכל ענין יש לאסור.

אכן יש להעיר בזה נקודה יסודית, שכל מה שביארנו הוא ברב שיש לו דיעות כוזבות, או שיש עליו שמועות רעות, שעבר על איסורי עריות וכדו', אבל לענין רב שהוא שומר תורה ומצוות ומרבה כבוד שמים בתורה ובלמוד לתלמידים בודאי שאין לנו לעשות חדשות ולגזור גזרות ולהכנס בדוחקים ולהבדיל בין הטהורים, ודי לנו להבדיל בין הטמא והטהור. ולכן כל שהוא רב כזה ("אף אם הוא לובש כיפה משונה ממה שהוא לובש") בודאי שרי ללמוד מפיו ומספריו.

סימן ב'

בענין סיום על אחד מכ"ד ספרי תנ"ך או על משניות

הנה ההלכה שבכורים מתענים בערב פסח, ולפי שנחלשו בהדורות, והצום עלול למנוע מהבכורים לערוך הסדר כהלכתו, נוהגים הבכורים להפסיק התענית בערב פסח ע"י השתתפות בסעודת מצוה, ובזמננו נהגו הבחורים להשתתף בסעודת סיום מסכת, גם כשהם עצמם לא סיימו המסכת, ושומעים מהמסיים סיום המסכת ואח"כ מצטרפים לסעודת מצוה (ראה משנה ברורה ס' ת"ע ס"ק י' ובשו"ת יביע אומר ח"א סימן כ"ו).

וכן נהגו בכמה קהילות מישראל לעשות סיום בתשעת ימי האבילות של חודש אב, ובגלל שמחת הסיום מתירים להם לאכול אז סעודה עם בשר ויין, עיין במשנה ברורה ס' תקנ"א ס"ק ע"ג- ורק אין למהר לימודו כדי לעשות סיום בבשר ויין בט' הימים, ורק אם נזדמן לו הסיום מותר לעשותו בבשר ויין. וכן ראה בנטעי גבריאל (בין המצרים ח"א דף רמ"ז) שהביא בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שכשעושים סיום בישיבות או במחנות הנופש (קאמפס) מותרים כל האוכלים ביחד לאכול בשר ולשתות יין, שכיון שהדרך בימות הקיץ כשעושים שמחה קוראים לכל בני הישיבה והקאמפ, יער"ש.

ונשאלתי מבעל תשובה אחד שקשה לו לסיים מסכת גמרא, ונפשו בשאלתו האם אפשר לו לעשות הסיום על אחד מכ"ד ספרי תנ"ך, או על מסכת משניות, או על אחד מ"ד ספרים של משנה תורה להרמב"ם.

פרק א'

מקור של שמחת "סיום מסכת"

הנה מקור של סיום מסכתא הוא בגמרא שבת (ק"ח.ה): "דאמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכת עבידנא טבא לרבנן". הרי שאביי כשהיה רואה תלמיד חכם המסיים לגרוס מסכת, ה' עושה סעודת יום טוב לתלמידים.